Ålands landskapsregering

Asiakirjan nimi	Kirjeen nro
Lausunto	11 Rk1c
Asian nro	Päiväys
ÅLR 2025/2342	3.4.2025

Viite
27.3.2025 päivätty lausuntopyyntönne

Eduskunnan
hallintovaliokunta
hav@eduskunta.fi

Yhteyshenkilö
Hallintopäällikkö John Eriksson

Asia

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion aluehallintouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 13/2025 vp)

Yleistä

Ahvenanmaan maakunnan hallitus antoi valtiovarainministeriölle lausunnon valtion aluehallintouudistusta koskevaa lainsäädäntöä koskevasta esitysluonnoksesta 5.9.2024 (liite). Lausuntonsa antamisen jälkeen maakunnan hallitus ei ole ollut yhteydessä tätä asiaa valmistelleisiin valtakunnan virkamiehiin tämän lainsäädännön valmisteluun ja maakunnan hallituksen esittämiin näkökulmiin liittyen. Näin siitä huolimatta, että maakunnan hallitus valtiovarainministeriölle antamassaan lausunnossa korosti tiiviin vuoropuhelun merkitystä työn edetessä, koska uudistettavalla lainsäädännöllä on paljon erilaisia liityntöjä Ahvenanmaan lainsäädäntöön sekä voimassa oleviin Ahvenanmaan maakunnan ja valtakunnan välisiin Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 32 §:n nojalla tehtyihin sopimusasetuksiin. Tämä olisi ollut tärkeää sujuvan siirtymän kannalta uudistusta toteutettaessa sekä sellaisten viranomaistehtävien oikeudellisen perustan turvaamiseksi, joista vastaa joko valtakunnan viranomainen Ahvenanmaan maakunnan puolesta tai maakunnan viranomainen valtakunnan puolesta Ahvenanmaalla.

Maakunnan hallitus voi todeta, että maakunnan hallituksen ehdotuksesta aiemmin esittämiä näkökulmia ei ole olennaisilta osiltaan otettu huomioon. Tämä on ikävää, koska valtakunnassa tehtävä valtion aluehallintouudistus vaikuttaa Ahvenanmaahan monin tavoin, ja koska on tärkeää varmistaa, että uudistuksesta ei aiheudu Ahvenanmaalle mitään ikäviä vaikutuksia, kun Ahvenanmaan organisaatiorakenne on erilainen kuin muulla maassa. Osa niistä asioista, joita muualla maassa hoitaa aluehallinto, kuuluu Ahvenanmaalla Ahvenanmaan lainsäädäntö- ja hallintovaltaan, mikä edellyttää erityisiä sopeutuksia erityisesti valvonnan osalta.

Uudistus sisältää ehdotuksia valtion aluehallintouudistukseen liittyvästä lainsäädännöstä. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Lupa- ja valvontavirastosta, laki

elinvoimakeskuksista sekä kehittämis- ja hallintokeskuksesta ja laki Ahvenanmaan valtionvirastosta. Uudistuksen yhteydessä aluehallintovirastojen kilpailu- ja kuluttajahallinnon tehtävät siirretään Kilpailu- ja kuluttajavirastolle ja aluehallintovirastojen eläinten terveyteen ja hyvinvointiin sekä elintarvikkeisiin liittyvät tehtävät Ruokavirastoon.

Lakiehdotus sisältää säännökset Ahvenanmaan valtionviraston toimipaikasta, johtamisesta, tulosohjauksesta, hallinnon järjestämisestä ja tehtävistä. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi valtion aluehallintouudistukseen liittyviä muita lakeja.

Koska valtakunnan viranomaisten järjestysmuoto ja toiminta kuuluvat valtakunnan toimivaltaan Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 3 kohdan mukaan, maakunnan hallitus käsittelee lausunnossaan vain sellaisia ehdotuksia, joilla on vaikutusta valtion tehtäviin Ahvenanmaalla, ja joilla voi olla vaikutusta itsehallintojärjestelmään.

Laki Ahvenanmaan valtionvirastosta

Ahvenanmaan valtionviraston toimialue ja tehtävät. Maakunnan hallituksen mielestä on hyvä, että Ahvenanmaan valtionvirastoa koskevaa lainsäädäntöä päivitetään ja selkeytetään. Maakunnan hallitus toteaa, että Ahvenanmaan valtionvirastoa koskevan lainsäädännön muutokset ovat erityisen merkittäviä siksi, että kyseinen viranomainen on tärkeä lenkki itsehallinnon ja valtakunnan muun hallinnon välillä. Tämä tarkoittaa sitä, että Ahvenanmaan valtionvirastolla on sellaisia tehtäviä, jotka muuten kuuluisivat muille viranomaisille, mutta jotka on annettu sille sen takia, että tehtävälle ei ole ollut muutakaan luonnollista vastaanottajatahoa. Sen takia ensimmäistä pykälää koskevassa ehdotuksessa pitäisi todeta, että Ahvenanmaan valtionvirasto *"…turvaa sellaisten valtion palvelujen saatavuutta, joista muu valtionviranomainen ei lain mukaan vastaa Ahvenanmaan maakunnassa"*, sen erityisen aseman selkiyttämiseksi. Tämä voisi heijastua myös viranomaisen toimialaa ja tehtäviä koskevaan 3 §:än. Säännökseen pitäisi tehdä yleinen lisäys, jossa selvennetään, että Ahvenanmaan valtionvirasto voi hoitaa tehtäviä, joita ei luetella tässä pykälässä, mikäli tehtävä ei lain mukaan kuulu jonkun muun valtion viranomaisen tehtäviin Ahvenanmaan maakunnassa. Selvä osoitus tällaisen lisäyksen tarpeesta on esimerkiksi se, että valtakunnan hyvinvointialueuudistukseen liittyvien lainmuutosten jälkeen Ahvenanmaan valtionvirastolla ei enää ole toimivaltaa valvoa sellaisia sosiaalihuollon osia, jotka kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövaltaan (muun muassa hallinnollinen puuttuminen henkilökohtaiseen vapauteen). Tämä on merkittävä puute, joka tarkoittaa sitä, että Ahvenanmaalla ei ole toimivaltaista valvontaviranomaista ollenkaan, vaan ihmiset joutuvat tekemään valituksensa oikeusasiamiehelle tai oikeuskanslerille. Toinen esimerkki on se, että hyvinvointialueuudistuksen jälkeen Ahvenanmaan valtionvirasto on joutunut määräämään yli 20:lle lääkärille pätevyyden suorittaa tiettyjä tehtäviä, jotka liittyvät mielenterveyslain (1116/1990) mukaiseen hallinnolliseen puuttumiseen henkilökohtaiseen vapauteen.

Ehdotuksen 3 §:n 1 momenttia voisi vaikka täydentää 9 kohdalla, joka kuuluisi näin: *”valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluva toiminta ja tehtävät, jotka eivät lain mukaan kuulu muun valtion viranomaisen tehtäviin Ahvenanmaan maakunnassa”*.

Ahvenanmaan valtionviraston varautumisen ja valmiussuunnittelun tehtävistä säädetään ehdotuksen 3 §:n 4 momentissa. Momenttia on muotoiltu uudelleen maakunnan hallituksen aiempien näkökulmien mukaan, mutta siinä on vieläkin tiettyä epäselvyyttä: *”Ahvenanmaan valtionvirasto huolehtii toimivaltansa rajoissa Ahvenanmaan maakunnan alueella varautumisen ja valmiussuunnittelun tehtävistä. Niiden yhteensovittamisesta Ahvenanmaan itsehallintoviranomaisten kanssa säädetään erikseen. Maaherran ja Ahvenanmaan valtionviraston tehtävistä väestönsuojelussa säädetään erikseen.”* Maakunnan hallitus toteaa, että momentin toisessa virkkeessä vain viitataan itsehallintolain säännöksiin. Maakunnan hallitus ehdottaa momentin toisen virkkeen: *”Niiden yhteensovittamisesta Ahvenanmaan itsehallintoviranomaisten kanssa säädetään erikseen.”* poistamista. Valtakunnan lailla ei voi säätää maakunnan viranomaisten tehtävistä tai maakunnan ja valtakunnan viranomaisten välisestä koordinoinnista, vaan siitä voidaan säätää vain itsehallintolaissa tai itsehallintolain 32 §:ssä tarkoitetulla tavalla (sopimusasetuksella). Sen takia momentin toinen virke jää epäselväksi ja sitä voidaan tulkita väärin. Myös ottaen huomioon, että toimialan koordinointiin voi tulla itsehallintolain tai sopimusasetuksen muuttamisesta johtuvia muutoksia.

Ahvenanmaan valtionvirastosta annetun lain perusteluissa todetaan muun muassa, että: *”Perustuslain 120 §:n mukaan Ahvenanmaan itsehallintolaissa lainsäädäntövalta on jaettu valtakunnan ja maakunnan kesken”*. Maakunnan hallitus korostaa, että itsehallinto ei perustu perustuslakiin. Vaikka itsehallintolaki ei muodollisesti olekaan perustuslaki, kuitenkin se, että se on säädetty eduskunnassa perustuslainsäätämisjärjestyksessä maakuntapäivien ja eduskunnan yhtäpitävin päätöksin, ja että se sisältää poikkeuksia itsehallintolakiin, tarkoittaa sitä, että itsehallintolaki on hierarkkisesti perustuslain tasoinen. Itsehallintolakia voidaan kutsua erityislaatuiseksi laiksi (sui generis), joka perustuu Kansainliiton vuonna 1921 tekemään päätökseen, Suomen ja Ruotsin väliseen niin sanottuun Ahvenanmaan sopimukseen sekä myös Ahvenanmaan saarten demilitarisoidun ja neutralisoidun aseman vahvistaneisiin rauhansopimuksiin. Sen takia maakunnan hallitus pyytää valiokuntaa tekemään tämän selväksi valmistelussaan.

Esityksen kirjauksissa, joissa viitataan siitä saatuun lausuntopalautteeseen, viitataan johdonmukaisesti virheelliseen termiin ”Ahvenanmaan maakuntahallitus”, ja tämä pitää muuttaa (ks. esim. esityksen s. 247). Maakunnan hallitus huomauttaa, että oikea nimitys on Ahvenanmaan maakunnan hallitus.

Johtaminen, ohjaus ja hallinnonala

Ahvenanmaan valtionviraston johtamiseen ja ohjaukseen liittyen on tärkeää, että

säännökset ovat selkeitä, jotta niistä ei tule epäselvyyttä, ja että harjoitettava toiminta on järkevää. Tähän saakka Ahvenanmaan valtionvirasto on kuulunut valtiovarainministeriön hallinnonalalle. Maaherran ja Ahvenanmaan valtionviraston itsehallintojärjestelmään kuuluvan tehtävän kannalta, ja koska on tärkeää, että Ahvenanmaan valtionvirastoa ja erityisesti Ahvenanmaan valtuuskuntaa pidetään kaikissa yhteyksissä riippumattomina suhteessa sekä valtiovarainministeriöön että oikeusministeriöön, pitäisi harkita Ahvenanmaan valtionviraston siirtämistä valtioneuvoston kanslian hallinnonalalle.

Virkojen täyttäminen

Ahvenanmaan valtionviraston virkojen täyttämisen osalta voidaan todeta, että kahdella edellisellä kerralla maaherran virkaa täytettäessä itsehallinnon ja valtiovarainministeriön välille on syntynyt konflikti siitä, mitkä säännöt ovat voimassa maaherran virkaa ja sen kelpoisuusvaatimuksia koskevien säännösten osalta. Maakunnan hallitus toteaa, että viran täyttämisen sääntely pohjautuu Suomen ja Ruotsin väliseen 27.6.1921 voimaan tulleeseen Ahvenanmaan sopimukseen, jonka mukaan *”Ahvenanmaan saarien maaherran nimittää Suomen tasavallan presidentti sovittuaan siitä Ahvenanmaan maakuntapäiväin puheenjohtajan kanssa. Ellei yksimielisyyttä saavuteta, määrää tasavallan presidentti maaherran viidestä ehdokkaasta, jotka maakuntapäivät ovat esittäneet ja joilla on tarpeelliset edellytykset hyvin hoitamaan saarien hallintoa sekä valvomaan valtion turvallisuutta”*.

Tämä sääntely otettiin sittemmin itsehallintolakiin, jossa säädetään maaherran nimittämisestä, virkaatoimittavan maaherran määräämisestä ja maaherran virasta vapauttamisesta (ks. Ahvenanmaan itsehallintolain 52–54 §). Maakunnan hallituksen käsityksen mukaan itsehallintolain sääntely on kattavaa. Maaherran nimittämismenettelyä ja kelpoisuusvaatimuksia koskevan sääntelyn ottaminen tähän lainsäädäntöön olisi arveluttavaa Ahvenanmaan sopimuksen ja itsehallintolain säännösten kannalta. Valtiovallan väittämän tulkinnan ei voida katsoa muuttaneen oikeustilaa, koska Ahvenanmaan maakunta, joka on toinen osapuoli, ei ole hyväksynyt tulkintaa. Ahvenanmaan maaherraa koskevat säännökset kuuluvat itsehallintolain uudistamista varten asetetun työryhmän tehtävänantoon.

Maakunnan hallitus korostaa siksi sen merkitystä, että valiokunta tämän osalta toteaa, että Ahvenanmaan maaherraa koskevaa sääntelyä ei voida tehdä tällä lainsäädännöllä.

Muuta

Kielen osalta on harkittava viittausta Ahvenanmaan itsehallintolain kuudenteen kappaleeseen. Koska Ahvenanmaan valtionvirasto on ainut valtiollinen virasto, joka toimii ainoastaan Ahvenanmaalla, voisi sellainen viittaus olla luonteva tässä tilanteessa. Viranomaisen koulutus-, viestintä-, virka- ja käyttökieli on itsehallintolain 36 §:n mukaan ruotsi. Lisäksi on tärkeää, että valtakunnan viranomaisten luomat ja käyttämät digitaaliset järjestelmät ja palvelut ovat saatavilla myös ruotsiksi, eivät vain kansalaisille vaan myös viranomaisille itselleen, koska valtion Ahvenanmaalla toimivien viranomaisten on kyettävä käyttämään niitä ja synkronisoimaan ne ruotsiksi. Vaikka Ahvenanmaan yksikielisyydellä on vahva oikeussuoja,

on tärkeää, että Suomen valtiovalta myös käytännössä kykenee täyttämään itsehallintolain vaatimuksen siitä, että valtion laitosten pitää toimia ruotsiksi Ahvenanmaalla.

Ahvenanmaan valtionviraston sijoituspaikaksi ehdotetaan Maarianhaminaa. Vaikka sijoituspaikan siirtäminen ei olekaan ajankohtaista, voitaisiin harkita, että sen sijaan sanottaisiin viraston sijoituspaikan olevan Ahvenanmaan maakunnassa tai Ahvenanmaalla sijaitsevassa kunnassa.

Lopuksi myös lakiehdotuksessa voitaisiin tuoda esiin, että itsehallintolain 30 §:n 22 kohdan mukaan maakunnan hallitusta on kuultava ennen kuin tehdään päätös valtion paikallishallintoon kuuluvan laitoksen tai kiinteän toimipaikan lakkauttamisesta maakunnassa.

Muut lakiehdotukset

Uusi valvonta- ja lupaorganisaatio

Uuden viranomaisen perustamisesta ja viranomaistehtävien uudelleenjärjestelystä seuraa, että monia Ahvenanmaan ja valtakunnan välisiä sopimusasetuksia pitää muuttaa ja päivittää. Koska Ahvenanmaan itsehallintolain 32 §:än ei sisälly estettä sille, että valtakunnan lainsäädäntöä, joka tarkoittaa sopimusasetuksen muuttamista ei saa soveltaa niin kauan kuin asetus on voimassa, kaikki sopimusasetukset, joita asia koskee, on muutettava ennen lakipaketin voimaantuloa. Sopimusasetusten muutokset olisi pitänyt valmistella yhdessä maakunnan hallituksen kanssa koko valtion aluehallintouudistusta koskevan lainsäädäntöpaketin valmistelun yhteydessä. Yksipuolisesti valtakunnan lainsäädäntöön hyväksytyt siirtymäsäännökset eivät tarkoita sitä, että itsehallintolain 32 §:n mukaiset sopimusasetukset jäisivät automaattisesti voimaan, mikäli sopimusasetuksen perustana oleva säännös kumotaan. Nyt vaarana on, että valtion aluehallintouudistuksen myötä katoaa niiden viranomaistehtävien säädösperusta, joita valtakunnan viranomaiset suorittavat Ahvenanmaan maakunnassa tai maakunnan viranomaiset suorittavat valtakunnan puolesta Ahvenanmaalla. Myöskään se, että valtakunnan viranomaiset tai maakunnan viranomaiset itse käytännössä ehtisivät luomaan vastaavaa toimintaa ja palveluita ahvenanmaalaisille 1.1.2026 mennessä, ei ole käytännössä eikä teoriassa mahdollista. Tämä koskee muun muassa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain mukaisten tehtävien hoitamisesta Ahvenanmaalla annettua tasavallan presidentin asetusta (478/2024).

Ahvenanmaan maakunnan hallitus on solminut Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviran kanssa tiettyjä hallinto- ja valvontatehtäviä koskevan sopimuksen tasavallan presidentin sosiaalihuollon ammattihenkilöiden kelpoisuusvaatimuksiin ja ammattitoimintaan liittyvien eräiden hallinto- ja valvontatehtävien hoitamisesta Ahvenanmaalla antaman asetuksen 655/2020 nojalla. Ne kuuluvat Ahvenanmaan sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun maakuntalain (landskapslagen om

yrkesutbildade personer inom socialvården, 2020:24) mukaan Ahvenanmaan maakunnan hallitukselle, ja sopimusasetuksella ne on siirretty Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle. Lupa- ja valvontavirastoa koskevan lakiehdotuksen 3 § 1 momentin 1 kohdan mukaan virasto hoitaisi muun muassa lupa-, rekisteröinti-, ohjaus- ja valvontatehtäviä sosiaali- ja terveydenhuollon toimialalla. Ehdotetun 31 §:n mukaan muussa laissa tai asetuksessa olevalla viittauksella muun muassa Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastoon tarkoitetaan lain voimaan tultua uutta Lupa- ja valvontavirastoa. Ehdotetun 32 §:n mukaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston tekemät sopimukset ja sitoumukset samoin kuin niistä johtuvat oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät uudelle virastolle. Tämä siirtymäsäännös ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tasavallan presidentin asetus sosiaalihuollon ammattihenkilöiden kelpoisuusvaatimuksiin ja ammattitoimintaan liittyvien eräiden hallinto- ja valvontatehtävien hoitamisesta Ahvenanmaalla (655/2020) jäisi voimaan, vaan sopimusasetusta on muutettava.

Itsehallintolain 27 §:n 30 kohdan mukaan terveyden- ja sairaanhoidon piirissä toimivien kelpoisuusvaatimuksia koskeva toimivalta kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 24 §:ä, joka koskee terveydenhuollon ammattihenkilöiden ohjausta ja valvontaa, on muutettava vastaamaan Lupa- ja valvontavirastoa koskevan lakiehdotuksen säännöksiä. Tämä on tarpeen sekä valtakunnan tason ohjauksen ja valvonnan (joka on tällä hetkellä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviran tehtävä) että alueellisen tason ohjauksen kannalta. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain mukaan aluehallintovirasto johtaa ja valvoo tällä hetkellä terveydenhuollon ammattihenkilöiden harjoittamaa toimintaa aluehallintoviraston toimita-alueella.

Tasavallan presidentin eräiden terveyden- ja sairaanhoidon tehtävien hallinnosta Ahvenanmaan maakunnassa antaman asetuksen (1179/2009) mukaan Ahvenanmaan maakunnan hallituksen tulee huolehtia niistä terveyden- ja sairaanhoidon alaan kuuluvista tehtävistä, jotka maakunnassa voimassa olevan valtakunnan lainsäädännön mukaan kuuluvat aluehallintovirastoille. Tähän kuuluvat muun muassa aluehallintoviraston terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain mukaiset tehtävät. Siksi eräiden terveyden- ja sairaanhoidon tehtävien hallinnosta Ahvenanmaan maakunnassa annettua sopimusasetusta pitää päivittää siten, että sen teksti vastaa uuden Lupa- ja valvontavirastoa koskevan lakiehdotuksen mukaista organisaatiota ja terminologiaa.

On kuitenkin epäselvää, miten ehdotettu organisaatio olisi voimassa Ahvenanmaalla. Ehdotetun lain mukaan Lupa- ja valvontavirastolla olisi toimipaikka jokaisella sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueella, muun muassa sillä perusteella, että suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään on turvattava perustuslain 122 §:n mukaisesti. Sen lisäksi virastolla voi olla muita työntekopaikkoja. Toimipaikoista säädetään tarkemmin viraston työjärjestyksessä, ei ehdotetun lain nojalla annettavalla asetuksella. Ahvenanmaa ei ole hyvinvointialue eikä se kuulu mihinkään sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueeseen. Näin ollen lakiehdotuksessa jää epäselväksi, miten Ahvenanmaan väestön ruotsinkieliset palvelut varmistetaan.

Ahvenanmaalle on asianmukaista järjestää oma toimipaikka tai muulla tavoin varmistaa alueellisesti sopeutettua palvelua, ei pelkästään kielivaatimuksen takia, vaan myös siksi, että terveydenhuolto ja sen valvonta kuuluvat Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan. Yksittäisten terveydenhuollon ammattihenkilöiden valvonnan ja terveydenhuollon valvonnan välillä tarvitaan hyvää koordinointia, koska nämä valvonnan osat liittyvät usein tiiviisti toisiinsa. Ruotsinkielinen palvelu ja hyvä Ahvenanmaan terveydenhuoltolainsäädännön tuntemus ovatkin terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain mukaan edellytyksiä tehokkaan valvonnan suorittamiseksi Ahvenanmaalla. Yksi mahdollinen vaihtoehto on se, että Lupa- ja valvontavirastolla olisi toimipaikka Ahvenanmaalla. Toinen vaihtoehto olisi antaa Ahvenanmaan maakunnan hallituksen tai jonkin muun ahvenanmaalaisen viranomaisen hoitaa itsehallintolain 32 §:n mukaisen sopimusasetuksen nojalla ne tehtävät, jotka Lupa- ja valvontavirasto delegoi sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueilla sijaitseville toimipaikoille samalla tavalla kuin miten Ahvenanmaan maakunnan hallitus nykyisin hoitaa aluehallintoviraston tehtäviä.

Alkoholilainsäädäntö

Käytännön luvituksessa ja valvonnassa on ollut epäselvyyttä siitä, miten itsehallintolain toimivallan jakoa olisi tulkittava koskien alkoholijuomien anniskelua ahvenanmaalaisilla aluksilla, jotka liikennöivät ulkomaanliikenteessä tai Ahvenanmaan ja Suomen välisessä liikenteessä sekä ulkomailla. Maakunnan hallitus toteaa lukuisten korkeimmalta oikeudelta ja Ahvenanmaan valtuuskunnalta saatujen lausuntojen perusteella, että ahvenanmaalaisilla aluksilla tapahtuva alkoholijuomien anniskelu kuuluu Ahvenanmaan lainsäädäntö- ja hallintovaltaan itsehallintolain 18 §:n 13 kohdan mukaan. Valiokunnan tulisi selventää tämä mietinnössään.

Kuluttajansuoja

Hallintotoimivallan jaosta maakunnan ja valtakunnan välillä on epäselvyyttä sellaisten kuluttajasuoja-asioiden osalta, jotka kuuluvat Ahvenanmaan kiinteistönvälitysliikkeiden valvonnan piiriin. Elinkeinotoiminta kuuluu tietyin poikkeuksin maakunnan lainsäädäntövaltaan, mistä säädetään itsehallintolain 18 §:n 22 kohdassa. Maakunnan aineelliseen elinkeinotoimintaa koskevaan lainsäädäntövaltaan kuuluu mahdollisuus säätää tietyistä elinkeinoista, esimerkiksi siten, että jonkin tietyn elinkeinon harjoittaminen edellyttää viranomaisten antamaa lupaa. Kiinteistönvälityksen sääntely on siirretty maakunnalle osana itsehallintolain 18 §:n 22 kohdan mukaista elinkeinotoimintaa koskevaa toimivaltaa (HE 73/1990 vp, s. 45). Kiinteistövälityksestä säädetään Ahvenanmaalla kiinteistönvälityksestä annetulla maakuntalailla (landskapslagen om fastighetsmäklarverksamhet, 2019:68). Se sisältää säännökset muun muassa kiinteistönvälittäjien ja kiinteistönvälitysliikkeiden rekisteröinnistä, kiinteistönvälittäjien ammattipätevyydestä, hyvästä kiinteistönvälitystavasta, valvonnasta ja rangaistuksista. Maakunnan hallitus valvoo lain noudattamista sen 23 §:n mukaisesti.

Itsehallintolain 27 §:n 10 kohdan mukaan valtakunnalla on lainsäädäntövalta sopimatonta menettelyä elinkeinotoiminnassa ja kuluttajansuojaa koskevissa asioissa. Aluehallintovirastoista annetun lain (896/2009) 16 §:n mukaan Ahvenanmaan valtionvirasto hoitaa sellaisia kyseisen lain 4 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä, jotka itsehallintolain mukaan kuuluvat valtakunnan toimivaltaan. Aluehallintovirastoista annetun lain 4 §:n 8 kohdan mukaan Ahvenanmaan valtionvirasto hoitaa sille erikseen säädettyjä tehtäviä kuluttaja- ja kilpailuhallinnon alalla. Sen takia Ahvenanmaan valtionvirasto valvoo nykyisin kiinteistönvälikyseen liittyvää markkinointia. Muissa kiinteistönvälitysliikkeiden menettelyjä koskevissa kuluttaja-asioissa toimivallan jako on tällä hetkellä epäselvä. Epäselvyydet ja se, että hallintotoimivalta on jaettu Ahvenanmaan maakunnan ja valtakunnan välillä, johtaa käytännössä siihen, että viranomaisten on vaikea tietää, mikä viranomainen on toimivaltainen käsittelemään näitä asioita Ahvenanmaalla. Myös ahvenanmaalaisten kuluttajien on vaikea tietää, minkä viranomaisen puoleen kääntyä näissä asioissa. Niihin liittyy usein vaikeaa rajanvetoa siitä, katsotaanko niiden koskevan elinkeinotoimintaa, sopimatonta menettelyä elinkeinotoiminnassa tai muutoin kuluttajansuojaa. Monissa tapauksissa asiat liittyvät näihin kaikkiin. Yllä olevan perusteella maakunnan hallitus on sitä mieltä, että on tarpeen selvittää, pitäisikö tehdä sopimusasetus, jolla siirrettäisiin kiinteistövälitysliikkeiden menettelyjä kuluttaja-asioissa koskeva valvontavastuu kokonaisuudessaan maakunnan hallitukselle.
Sekä viranomaiset että ahvenanmaalaiset kuluttajat hyötyisivät siitä, jos valvonta olisi kokonaisuudessaan vain yhden viranomaisen vastuulla. Tällä hetkellä maakunnan hallituksella on käsiteltävänä kaksi kiinteistönvälityksen valvontaa koskevaa vireillä olevaa asiaa, jotka maakunnan hallitus aikoo siirtää toimivaltaisen valtakunnan viranomaisen käsiteltäviksi. Lisäksi maakunnan hallitus aikoo keskustella sopimusasetuksen tekemisestä Ahvenanmaan valtionviraston ja työ- ja elinkeinoministeriön kanssa.

Lopuksi

Maakunnan hallitus pyytää valiokuntaa huolehtimaan siitä, että lakiehdotuksiin tehdään ahvenanmaalaisten oikeusturvan takaamiseksi tarvittavat sopeutukset, esimerkiksi koskien hallinnollista puuttumista henkilökohtaiseen vapauteen, kun lainsäädäntö tulee voimaan. Maakunnan hallitus pyytää valiokuntaa varmistamaan, että säännöksissä kunnioitetaan itsehallintolain maaherraa koskevia säännöksiä ja Suomen ja Ruotsin välistä Ahvenanmaan sopimusta. Koska valtion aluehallintouudistusta koskevan lainsäädäntöpaketin (HE 13/2025 vp) ja itsehallintojärjestelmän välisessä suhteessa on paljon epäselvyyksiä ja suoranaisia virheitä, valiokunnan tulisi harkita Ahvenanmaan maakunnan hallituksen kuulemista joko 11.4.2025 pidettävässä kokouksessaan tai käsittelyn myöhemmässä vaiheessa.

Maakunnan hallitus toivoo myös, että valiokunta ehdottaisi hallitukselle, että se tarvittaessa palaa asiaan ja tekee tarkistuksia kiireellisesti sekä huolehtii siitä, että ainakin seuraavia sopimusasetuksia muutetaan ennen kuin ehdotus valtion aluehallintouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi tulee voimaan:

- Tasavallan presidentin asetus rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain mukaisten tehtävien hoitamisesta Ahvenanmaalla (478/2024).
- Tasavallan presidentin asetus sosiaalihuollon ammattihenkilöiden kelpoisuusvaatimuksiin ja ammattitoimintaan liittyvien eräiden hallinto- ja valvontatehtävien hoitamisesta Ahvenanmaalla (655/2020).
- Tasavallan presidentin asetus eräiden terveyden- ja sairaanhoidon tehtävien hallinnosta Ahvenanmaan maakunnassa (1179/2009).
- Tasavallan presidentin asetus Euroopan meri-, kalatalous- ja vesiviljelyrahaston kansallisen ohjelman hallintotehtävien hoidosta Ahvenanmaalla (949/2023), joka koskee ELY-keskusten nykyisiä tehtäviä.

Valtakunnan lainsäädännön siirtymäsäännökset eivät tarkoita sitä, että itsehallintolain 32 §:n mukaiset sopimusasetukset jäisivät automaattisesti voimaan, mikäli sopimusasetuksen perustana oleva säännös kumotaan. Jos sopimusasetuksia ei muuteta, vaarana on, että valtion aluehallintouudistuksen myötä katoaa niiden viranomaistehtävien säädösperusta, joita valtakunnan viranomaiset suorittavat Ahvenanmaan maakunnassa tai joita maakunnan viranomaiset suorittavat valtakunnan puolesta Ahvenanmaalla. Se, että valtakunnan viranomaiset tai maakunnan viranomaiset itse käytännössä ehtisivät luomaan vastaavaa toimintaa ja palveluita ahvenanmaalaisille 1.1.2026 mennessä, ei ole käytännössä eikä teoriassa mahdollista.

Maaneuvos Katrin Sjögren

Varamaaneuvos Annika Hambrudd

Liite:
Ahvenanmaan maakunnan hallituksen 5.9.2024 valtiovarainministeriölle antama lausunto, joka koski valtion aluehallintouudistusta koskevaa lainsäädäntöä koskevaa esitysluonnosta

Ålands landskapsregering

Tiedoksi:

Ahvenanmaan maakuntapäivät,
Itsehallintopoliittinen lautakunta
Oikeuskanslerinvirasto
Kansanedustaja Mats Löfström
Valtiovarainministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö
Työ- ja elinkeinoministeriö
Maa- ja metsätalousministeriö
Ahvenanmaan valtionvirasto

Ålands landskapsregering

Liite

Asiakirjan nimi	Kirjeen nro
LAUSUNTO	14 Rk1c
Asian nro	Päiväys
ÅLR 2024/4413	5.9.2024

Viite
Valtiovarainministeriön 20.6.2024 päivätty lausuntopyyntö (VN/25102/2023)

Valtiovarainministeriö

Yhteyshenkilö
Hallintopäällikkö John Eriksson

Asia

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE VALTION ALUEHALLINTOUUDISTUSTA KOSKEVAKSI LAINSÄÄDÄNNÖKSI

Yleistä

Valtiovarainministeriö pyysi 20.6.2024 Ahvenanmaan maakunnan hallitukselta lausunnon hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion aluehallintouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi (VN/25102/2023). Lausunto oli annettava viimeistään 1.9.2024. Ahvenanmaan maakunnan hallitus sai kuitenkin lisäaikaa 6.9.2024 saakka.

Uudistus sisältää ehdotuksia valtion aluehallintouudistukseen liittyvästä lainsäädännöstä. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki Lupa- ja valvontavirastosta, laki elinvoimakeskuksista sekä kehittämis- ja hallintokeskuksesta ja laki Ahvenanmaan valtionvirastosta. Lakiehdotus sisältää säännökset virastojen organisaatiosta, johtamisesta, tulosohjauksesta ja hallinnon järjestämisestä. Elinvoimakeskusten tehtäviin kuuluisivat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille kuuluvat tehtävät siltä osin kuin niitä ei siirretä Lupa- ja valvontavirastolle. Uudistuksen yhteydessä aluehallintovirastojen kilpailu- ja kuluttajahallinnon tehtävät siirretään Kilpailu- ja kuluttajavirastolle ja aluehallintovirastojen eläinten terveyteen ja hyvinvointiin sekä elintarvikkeisiin liittyvät tehtävät Ruokavirastoon.

Koska valtakunnan viranomaisten järjestysmuoto ja toiminta kuuluvat valtakunnan toimivaltaan Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 3 kohdan mukaan, maakunnan hallitus käsittelee lausunnossaan vain ehdotuksia, joilla on vaikutusta valtion tehtäviin Ahvenanmaalla ja ehdotuksia, joilla voi olla vaikutusta itsehallintojärjestelmään.

Laki Ahvenanmaan valtionvirastosta

Ahvenanmaan valtionviraston toimialue ja tehtävät

Maakunnan hallituksen mielestä on hyvä, että Ahvenanmaan valtionvirastoa koskevaa lainsäädäntöä päivitetään ja selkeytetään. Maakunnan hallitus toteaa, että Ahvenanmaan valtionvirastoa koskevan lainsäädännön muutokset

ovat erityisen merkittäviä siksi, että kyseinen viranomainen on tärkeä lenkki itsehallinnon ja valtakunnan muun hallinnon välillä. Tämä tarkoittaa sitä, että Ahvenanmaan valtionvirastolla on sellaisia tehtäviä, jotka muussa tapauksessa kuuluisivat muille viranomaisille, mutta jotka on annettu sille sen takia, että tehtävälle ei ole ollut muutakaan luonnollista vastaanottajatahoa. Ensimmäistä pykälää koskevassa ehdotuksessa todetaan, että Ahvenanmaan valtionvirasto *"…turvaa sellaisten valtion palvelujen saatavuutta, joista muu valtionviranomainen ei lain mukaan vastaa Ahvenanmaan maakunnassa"*, mikä selventää viranomaisen erityistä asemaa. Tämä voisi heijastua myös viranomaisen toimialaa ja tehtäviä koskevaan ehdotuksen 3 §:än. Säännökseen pitäisi tehdä yleinen lisäys, jossa selvennetään, että Ahvenanmaan valtionvirasto voi hoitaa tehtäviä, joita ei luetella tässä pykälässä, mikäli tehtävä ei lain mukaan kuulu jonkun muun valtion viranomaisen tehtäviin Ahvenanmaan maakunnassa. Selvä osoitus tällaisen lisäyksen tarpeesta on esimerkiksi se, että valtakunnan hyvinvointialueuudistukseen liittyvien lainmuutosten jälkeen Ahvenanmaan valtionvirastolla ei enää ole toimivaltaa valvoa sellaisia sosiaalihuollon osia, jotka kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövaltaan (muun muassa hallinnollinen puuttuminen henkilökohtaiseen vapauteen). Tämä on merkittävä puute, joka tarkoittaa sitä, että Ahvenanmaalla ei ole toimivaltaista valvontaviranomaista ollenkaan, vaan ihmiset joutuvat tekemään valituksensa oikeusasiamiehelle tai oikeuskanslerille. Toinen esimerkki on se, että hyvinvointialueuudistuksen jälkeen Ahvenanmaan valtionvirasto on joutunut määräämään yli 20:lle lääkärille pätevyyden suorittaa tiettyjä tehtäviä, jotka liittyvät mielenterveyslain (1116/1990) mukaiseen hallinnolliseen puuttumiseen henkilökohtaiseen vapauteen. Ehdotuksen 3 §:n 1 momenttia voisi vaikka täydentää 9 kohdalla, joka kuuluisi näin: *"valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluva toiminta ja tehtävät, jotka eivät lain mukaan kuulu muun valtion viranomaisen tehtäviin Ahvenanmaan maakunnassa"*.

Ahvenanmaan valtionviraston varautumisen tehtävien osalta ehdotuksen 3 §:n 3 momenttia tulee täydentää näin: *"Ahvenanmaan valtionvirasto huolehtii <u>valtakunnan lainsäädäntövallan rajoissa</u> Ahvenanmaan maakunnan alueella varautumisen ja valmiussuunnittelun tehtävien yhteensovittamisesta yhdessä muiden valtakunnan viranomaisten kanssa …"*. Koska maakunnan hallitus ja sen alaiset viranomaiset ja laitokset, maakunnan virkamiehet, kuntien hallinto ja kuntien viranhaltijat itsehallintolain 18 §:n 1, 2 ja 4 kohtien mukaan kuuluvat Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan, säännöksestä tulee muuten harhaanjohtava, varsinkin kun useimmat varautumiseen liittyvät oikeudenalat, kuten palo- ja pelastustoimi sekä terveydenhuolto ja sosiaalihuolto, kuuluvat paljolti Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan ja toimivaltaan hallintoasioissa. Valtakunnan lainsäädännöllä ei myöskään voi määrätä velvollisuuksia tai tehtäviä maakunnan viranomaisille, joten ilmaus "yhdessä maakunnan kanssa" on poistettava säännöksestä. Maakunnan mahdollisista tehtävistä on säädettävä erikseen itsehallintolain 32 §:n mukaisella sopimusasetuksella.

Johtaminen, ohjaus ja hallinnonala

Ahvenanmaan valtionviraston johtamiseen ja ohjaukseen liittyen on tärkeää, että säännökset ovat selkeitä, jotta niistä ei tule epäselvyyttä, ja että harjoitettava toiminta on järkevää. Tähän saakka Ahvenanmaan valtionvirasto on kuulunut valtiovarainministeriön hallinnonalalle. Maaherran ja Ahvenanmaan valtionviraston itsehallintojärjestelmään kuuluvan tehtävän kannalta, ja koska on tärkeää, että Ahvenanmaan valtionvirastoa ja erityisesti Ahvenanmaan valtuuskuntaa pidetään kaikissa yhteyksissä riippumattomina suhteessa sekä valtiovarainministeriöön että oikeusministeriöön, pitäisi harkita Ahvenanmaan valtionviraston siirtämistä valtioneuvoston kanslian hallinnonalalle.

Virkojen täyttäminen

Ahvenanmaan valtionviraston virkojen täyttämisen osalta voidaan todeta, että kahdella edellisellä kerralla maaherran virkaa täytettäessä itsehallinnon ja valtiovarainministeriön välille on syntynyt konflikti siitä, mitkä säännöt ovat voimassa maaherran virkaa ja sen kelpoisuusvaatimuksia koskevien säännösten osalta. Maakunnan hallitus toteaa, että virkaanasettamista koskeva sääntely perustuu Suomen ja Ruotsin väliseen 27.6.1921 voimaan tulleeseen Ahvenanmaan sopimukseen, jonka mukaan: *”Ahvenanmaan saarien maaherran nimittää Suomen tasavallan presidentti sovittuaan siitä Ahvenanmaan maakuntapäiväin puheenjohtajan kanssa. Ellei yksimielisyyttä saavuteta, määrää tasavallan presidentti maaherran viidestä ehdokkaasta, jotka maakuntapäivät ovat esittäneet ja joilla on tarpeelliset edellytykset hyvin hoitamaan saarien hallintoa sekä valvomaan valtion turvallisuutta”*.

Tämä sääntely otettiin sittemmin itsehallintolakiin, jossa säädetään maaherran nimittämisestä, virkaatoimittavan maaherran määräämisestä ja maaherran virasta vapauttamisesta (ks. Ahvenanmaan itsehallintolain 52–54 §). Maakunnan hallituksen käsityksen mukaan tämä sääntely on kattavaa, joten ehdotus: ”Maaherran nimittämismenettelystä ja kelpoisuusvaatimuksista säädetään tarkemmin valtion virkamieslaissa (750/1994).” olisi arveluttava Ahvenanmaan sopimuksen ja itsehallintolain säännösten kannalta. Valtiovallan väittämän tulkinnan ei voida katsoa muuttaneen oikeustilaa, koska Ahvenanmaan maakunta, joka on toinen osapuoli, ei ole hyväksynyt tulkintaa. Ahvenanmaan maaherraa koskevat säännökset kuuluivat viimeisimmän Ahvenanmaatyöryhmän selvitystehtävään. Sen takia maaherran nimittämisen sääntelyn tulee perustua itsehallintolain sääntelystä käytävään keskusteluun, mistä syystä valtion virkamieslakia koskeva virke on poistettava.

Kielen osalta on harkittava viittaamista itsehallintolain kuudenteen kappaleeseen. Koska Ahvenanmaan valtionvirasto on ainut valtiollinen virasto, joka toimii ainoastaan Ahvenanmaalla, voisi sellainen viittaus olla luonteva tässä tilanteessa. Viranomaisen koulutus-, viestintä-, virka- ja käyttökieli on itsehallintolain 36 §:n mukaan ruotsi. Lisäksi on tärkeää, että valtakunnan viranomaisten luomat ja käyttämät digitaaliset järjestelmät ja palvelut ovat saatavilla myös ruotsiksi, eivät vain kansalaisille vaan myös

viranomaisille itselleen, koska valtion Ahvenanmaalla toimivien viranomaisten on kyettävä käyttämään niitä ja synkronisoimaan ne ruotsiksi. Vaikka Ahvenanmaan yksikielisyydellä on vahva oikeussuoja, on tärkeää, että Suomen valtiovalta myös käytännössä kykenee täyttämään itsehallintolain vaatimuksen siitä, että valtion laitosten pitää toimia ruotsiksi Ahvenanmaalla.

Ahvenanmaan valtionviraston sijoituspaikaksi ehdotetaan Maarianhaminaa. Vaikka sijoituspaikan siirtäminen ei olekaan ajankohtaista, voitaisiin harkita, että sen sijaan sanottaisiin viraston sijoituspaikan olevan Ahvenanmaan maakunnassa tai Ahvenanmaalla sijaitsevassa kunnassa.

Lopuksi myös lakiehdotuksessa voitaisiin tuoda esiin, että itsehallintolain 30 §:n 22 kohdan mukaan maakunnan hallitusta on kuultava ennen kuin tehdään päätös valtion paikallishallintoon kuuluvan laitoksen tai kiinteän toimipaikan lakkauttamisesta maakunnassa.

Muut lakiehdotukset

Uusi valvonta- ja lupaorganisaatio
Uuden viranomaisen perustamisen takia monia sopimusasetuksia pitää muuttaa ja päivittää.

Tämä koskee muun muassa tasavallan presidentin asetusta eräiden saavutettavista verkkosivustoista ja mobiilisovelluksista hallinnossa annetun maakuntalain mukaisten tehtävien hoitamisesta Ahvenanmaalla (294/2023), joka pitää päivittää. Sama koskee myös rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain mukaisten tehtävien hoitamisesta Ahvenanmaalla annettua tasavallan presidentin asetusta (478/2024).

Ahvenanmaan maakunnan hallitus on solminut Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviran kanssa tiettyjä hallinto- ja valvontatehtäviä koskevan sopimuksen tasavallan presidentin sosiaalihuollon ammattihenkilöiden kelpoisuusvaatimuksiin ja ammattitoimintaan liittyvien eräiden hallinto- ja valvontatehtävien hoitamisesta Ahvenanmaalla antaman asetuksen 655/2020 nojalla. Ne kuuluvat Ahvenanmaan sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun maakuntalain (landskapslagen om yrkesutbildade personer inom socialvården, Ahvenanmaan säädöskokoelma ÅFS 2020:24) mukaan Ahvenanmaan maakunnan hallitukselle, ja sopimusasetuksella ne on siirretty Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle. Lupa- ja valvontavirastoa koskevan lakiehdotuksen 3 §:n 1 kohdan mukaan virastolla olisi muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon toimialalle kuuluvia lupa-, rekisteröinti-, ohjaus- ja valvontatehtäviä. Ehdotetun 31 §:n mukaan muussa laissa tai asetuksessa olevalla viittauksella muun muassa Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastoon tarkoitetaan lain voimaan tultua uutta Lupa- ja valvontavirastoa. Ehdotetun 32 §:n mukaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston tekemät sopimukset ja sitoumukset samoin kuin niistä johtuvat oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät uudelle virastolle. Maakunnan hallituksen arvion mukaan tästä huolimatta on selvitettävä, onko tehtyä sopimusasetusta ja sopimusta tarpeen päivittää.

Itsehallintolain 27 §:n 30 kohdan mukaan terveyden- ja sairaanhoidon piirissä toimivien kelpoisuusvaatimuksia koskeva toimivalta kuuluu valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 24 §:ä, joka koskee terveydenhuollon ammattihenkilöiden ohjausta ja valvontaa, on muutettava vastaamaan Lupa- ja valvontavirastoa koskevan lakiehdotuksen säännöksiä. Tämä on tarpeen sekä valtakunnan tason ohjauksen ja valvonnan (joka on tällä hetkellä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviran tehtävä) että alueellisen tason ohjauksen kannalta. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain mukaan aluehallintovirasto johtaa ja valvoo tällä hetkellä terveydenhuollon ammattihenkilöiden harjoittamaa toimintaa aluehallintoviraston toimita-alueella.

Tasavallan presidentin eräiden terveyden- ja sairaanhoidon tehtävien hallinnosta Ahvenanmaan maakunnassa antaman asetuksen (1179/2009) mukaan Ahvenanmaan maakunnan hallituksen tulee huolehtia niistä terveyden- ja sairaanhoidon alaan kuuluvista tehtävistä, jotka maakunnassa voimassa olevan valtakunnan lainsäädännön mukaan kuuluvat aluehallintovirastoille. Tähän kuuluvat muun muassa aluehallintoviraston terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain mukaiset tehtävät. Siksi eräiden terveyden- ja sairaanhoidon tehtävien hallinnosta Ahvenanmaan maakunnassa annettua sopimusasetusta pitää päivittää siten, että sen teksti vastaa uuden Lupa- ja valvontavirastoa koskevan lakiehdotuksen mukaista organisaatiota ja terminologiaa.

On kuitenkin epäselvää, miten ehdotettu organisaatio olisi voimassa Ahvenanmaalla. Ehdotetun lain mukaan Lupa- ja valvontavirastolla olisi toimipaikka jokaisella sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueella, muun muassa sillä perusteella, että suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään on turvattava perustuslain 122 §:n mukaisesti. Sen lisäksi virastolla voi olla muita työntekopaikkoja. Toimipaikoista säädetään tarkemmin viraston työjärjestyksessä, ei ehdotetun lain nojalla annettavalla asetuksella. Ahvenanmaa ei ole hyvinvointialue eikä se kuulu mihinkään sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueeseen. Näin ollen lakiehdotuksessa jää epäselväksi, miten Ahvenanmaan väestön ruotsinkieliset palvelut varmistetaan.

Ahvenanmaalle on asianmukaista järjestää oma toimipaikka tai muulla tavoin varmistaa alueellisesti sopeutettua palvelua, ei pelkästään kielivaatimuksen takia, vaan myös siksi, että terveydenhuolto ja sen valvonta kuuluvat Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan. Yksittäisten terveydenhuollon ammattihenkilöiden valvonnan ja terveydenhuollon valvonnan välillä tarvitaan hyvää koordinointia, koska nämä valvonnan osat liittyvät usein tiiviisti toisiinsa. Ruotsinkielinen palvelu ja hyvä Ahvenanmaan terveydenhuoltolainsäädännön tuntemus ovatkin terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain mukaan edellytyksiä tehokkaan valvonnan suorittamiseksi Ahvenanmaalla. Yksi mahdollinen vaihtoehto on se, että Lupa- ja valvontavirastolla olisi toimipaikka Ahvenanmaalla. Toinen vaihtoehto olisi antaa Ahvenanmaan maakunnan hallituksen tai jonkin muun ahvenanmaalaisen viranomaisen hoitaa sopimusasetuksen nojalla ne tehtävät, jotka Lupa- ja valvontavirasto delegoi sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueilla sijaitseville toimipaikoille

samalla tavalla, kuin miten Ahvenanmaan maakunnan hallitus nykyisin hoitaa aluehallintoviraston tehtäviä.

Alkoholilainsäädäntö

Liitteessä 5 ehdotetaan muutoksia alkoholilakiin, muun muassa sen 47 §:än, joka koskee alkoholijuomien vähittäismyyntiä ja anniskelua ulkomaanliikenteen aluksilla ja ilma-aluksilla. Käytännön luvituksessa ja valvonnassa on ollut epäselvyyttä siitä, miten itsehallintolain toimivallan jakoa olisi tulkittava koskien alkoholijuomien anniskelua ahvenanmaalaisilla aluksilla, jotka liikennöivät ulkomaanliikenteessä tai Ahvenanmaan ja Suomen välisessä liikenteessä sekä ulkomailla. Maakunnan hallitus on lukuisten korkeimmalta oikeudelta ja Ahvenanmaan valtuuskunnalta saatujen lausuntojen perusteella todennut, että ahvenanmaalaisilla aluksilla tapahtuva alkoholijuomien anniskelu kuuluu Ahvenanmaan lainsäädäntö- ja hallintovaltaan. Sen takia 47 §:än ehdotettu lisäys siitä, että alkoholijuomien vähittäismyynnistä Ahvenanmaan maakunnassa on ilmoitettava Ahvenanmaan valtionvirastolle, on siten tervetullut selvennys, mikäli se tulkitaan siten, että 47 §:n 1 momentissa tarkoitettu ahvenanmaalaisilla aluksilla tapahtuva alkoholijuomien anniskelu kuuluu Ahvenanmaan toimivaltaan. Tätä voitaisiin selventää lakitekstissä tai sen säännöskohtaisissa perusteluissa. Asiaa on selvennettävä myös 60 §:ssä, jossa säädetään valvontavastuusta (myös ulkomaanliikenteen osalta). Tässä yhteydessä maakunnan hallitus haluaa myös huomauttaa, että jos Ahvenanmaan valtionvirasto ottaa ahvenanmaalaisilla aluksilla tapahtuvaa vähittäismyyntiä koskevan lupa- ja valvontavastuun, on myös varmistettava, että viranomaisella on tätä tehtävää varten tarvittavaa osaamista ja resursseja. Maakunnan hallitus toteaa myös, että 73 §:n 1 ja 2 momentin mukainen oikeus määrätä seuraamuksia rikkomuksista ulkomaanliikenteessä ei koske Ahvenanmaan valtionvirastoa, vaikka sille annetaan vastuu luvituksesta ja valvonnasta.

Kuluttajansuoja

Hallintotoimivallan jaosta maakunnan ja valtakunnan välillä on epäselvyyttä sellaisten kuluttajasuoja-asioiden osalta, jotka kuuluvat Ahvenanmaan kiinteistönvälitysliikkeiden valvonnan piiriin. Elinkeinotoiminta kuuluu tietyin poikkeuksin maakunnan lainsäädäntövaltaan, mistä säädetään itsehallintolain 18 §:n 22 kohdassa. Maakunnan aineelliseen elinkeinotoimintaa koskevaan lainsäädäntövaltaan kuuluu mahdollisuus säätää tietyistä elinkeinoista, esimerkiksi siten, että jonkin tietyn elinkeinon harjoittaminen edellyttää viranomaisten antamaa lupaa. Kiinteistönvälityksen sääntely on siirretty maakunnalle osana itsehallintolain 18 §:n 22 kohdan mukaista elinkeinotoimintaa koskevaa toimivaltaa (HE 73/1990 vp, s. 45). Kiinteistövälityksestä säädetään maakunnassa kiinteistönvälityksestä annetulla maakuntalailla (landskapslagen om fastighetsmäklarverksamhet, 2019:68). Se sisältää säännökset muun muassa kiinteistönvälittäjien ja kiinteistönvälitysliikkeiden rekisteröinnistä, kiinteistönvälittäjien ammattipätevyydestä, hyvästä kiinteistönvälitystavasta, valvonnasta ja rangaistuksista. Maakunnan hallitus valvoo lain noudattamista sen 23 §:n mukaisesti.

Itsehallintolain 27 §:n 10 kohdan mukaan sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa ja kuluttajansuoja kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövaltaan. Aluehallintovirastoista annetun

lain (896/2009)

lain 16 §:n mukaan Ahvenanmaan valtionvirasto hoitaa sellaisia kyseisen lain 4 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä, jotka itsehallintolain mukaan kuuluvat valtakunnan toimivaltaan. Aluehallintovirastoista annetun lain 4 §:n 8 kohdan mukaan Ahvenanmaan valtionvirasto hoitaa sille erikseen säädettyjä tehtäviä kuluttaja- ja kilpailuhallinnon alalla. Sen takia Ahvenanmaan valtionvirasto valvoo nykyisin kiinteistönvälikyseen liittyvää markkinointia. Muissa kiinteistönvälitysliikkeiden menettelyjä koskevissa kuluttaja-asioissa toimivallan jako on tällä hetkellä epäselvä. Epäselvyydet ja se, että hallintotoimivalta on jaettu maakunnan ja valtakunnan välillä, johtaa käytännössä siihen, että viranomaisten on vaikea tietää, mikä viranomainen on toimivaltainen käsittelemään näitä asioita Ahvenanmaalla. Myös ahvenanmaalaisten kuluttajien on vaikea tietää, minkä viranomaisen puoleen kääntyä näissä asioissa. Niihin liittyy usein vaikeaa rajanvetoa siitä, katsotaanko niiden koskevan elinkeinotoimintaa, sopimatonta menettelyä elinkeinotoiminnassa vai muutoin kuluttajansuojaa. Monissa tapauksissa asiat liittyvät näihin kaikkiin. Yllä olevan perusteella maakunnan hallitus on sitä mieltä, että on tarpeen selvittää, pitäisikö tehdä sopimusasetus, jolla siirrettäisiin kiinteistövälitysliikkeiden menettelyjä kuluttaja-asioissa koskeva valvontavastuu kokonaisuudessaan maakunnalle. Sekä viranomaiset että ahvenanmaalaiset kuluttajat hyötyisivät siitä, jos valvonta maakunnassa olisi kokonaisuudessaan vain yhden viranomaisen vastuulla. Maakunnan hallitus aikoo ottaa yhteyttä valtakunnan viranomaisiin keskustellakseen tästä.

Lopuksi

Maakunnan hallitus toteaa lopuksi, että tiivis vuoropuhelu on tärkeää tämän lainsäädännön valmistelun edetessä, koska sillä on paljon erilaisia liityntöjä maakunnan lainsäädäntöön. Tämä on tärkeää, jotta uudistuksen toimeenpanoon liittyvästä siirtymävaiheesta tulisi sujuva.

Maaneuvos Katrin Sjögren

Varamaaneuvos Annika Hambrudd

TIEDOKSI: Maaherra Marine Holm-Johansson
Kansanedustaja Mats Löfström